

КРИМІНОГЕННИЙ ПОТЕНЦІАЛ СУСПІЛЬСТВА: ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ, ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Російський літератор XIX в. В. О. Міхневич (1841-1899 гг.), який є далекий від кримінології, в одній зі своїх робіт («Язвы Петербурга: опыт историко-статистического исследования нравственности столичного населения») писав: «Донині ми намагалися по можливості точно визначити й дослідити, з одного боку, соціально-економічні й морально-побутові умови, що створюють у масі столичного населення небезпечний «неблагонадійний клас», і з другого – сам цей клас у його головних видових групах як специфічне середовище, що вирізняє позитивних злочинців і взагалі служить найбільш плідним ґрунтом для зародження всякого роду діянь, що порушують правовий порядок у сенсі кримінальному ... Чуйна до справедливості совість не може, звичайно, заспокоюватися на дешевих успіхах юстиції щодо припинення й карання з усією суворістю законів спійманих лише елементарних злодіїв, грабіжників і вбивць, у той час коли незрівнянно більше, може бути, злочинні, але доки «неспіймані» порушни-

ки людських прав, хижаків й марнотрати народного добробуту та явні лиходії суспільства не тільки залишаються безкарними, а й чванливо фігурують у «червоному кутку» як обрана «сіль землі» ... » [12, с. 113].

Автор даної публікації не міг уникнути спокуси привести цю цитату повністю: написано понад 125 років тому, а як сучасно сприймається!

Те, що В. О. Міхневич називає «неблагонадійний клас» небезпечним і вважає його «найбільш родючим ґрунтом, слугуючим для зародження всякого роду протиправних діянь», сучасна кримінологія намагається затвердити його як її наукове поняття – «кримінологічний потенціал суспільства». Окремих робіт, присвячених осмисленню останнього у кримінологічній літературі немає. Але в контексті висвітлення близьких до злочинності питань це або близьке йому за значенням поняття згадується в роботах таких учених, як В. М. Дрьомін [4, с. 260], А. І. Долгова [10, с. 252], Е. А. Позняков [19, с. 181], Е. Е. Раска [21, с. 223],

І. П. Рущенко [23, с. 223], В. І. Ша-
кун [28, с. 30,34] та ін.

До категорії «кримінальний потенціал» звертаються кримінологи, які розглядають її як своєрідну соціально небезпечну «предтечу» різних злочинних проявів. На думку В. М. Поповича, який використовує це поняття при обґрунтуванні економіко-кримінологічної теорії детінізації економіки, криміногенний потенціал – це сукупність деструктивно руйнівних, антагоністичних за своєю природою чинників, що зумовлюють кримінальну тінізацію суспільно-економічних і цивільно-правових відносин, які сприяють відтворенню антисоціальної поведінки суб'єктів цивільного обороту [20, с. 114]. Його учень А. В. Андрушко, екстраполюючи сформульоване ним поняття «криміногенний потенціал» на дослідження геронтологічної злочинності, називає його сукупністю деструктивно руйнівних чинників (факторів), викликаних старінням населення й неготовністю держави до нових викликів, що зумовлюють зростання геронтологічної злочинності [1, с. 18].

І в першому, і в другому визначенні криміногенного потенціалу йдеться про якісь існуючі в суспільстві різні за своєю природою деструктивно руйнівні чинники (фактори), слугуючі як би виток відтворення антисоціальної поведінки. Фактор у криміно-

логії – це, як правило, сукупність однорідних явищ, що вирішально впливають на процес прийняття рішення про злочин. Явища і процеси об'єктивного й суб'єктивного характеру, які поживляють, зміцнюють, підтримують і провокують у суспільній свідомості погляди, тенденції, звички, що лежать в основі антигромадської поведінки (в найширшому смислі) або безпосередньо викликають чи полегшують вчинення злочинів і живлять злочинність та її прояви, визнаються криміногенними [3, с. 17, 18].

Мета даної статті – спроба розкрити зміст нової для кримінологічної теорії і практики запобігання злочинності правової конструкції «криміногенний потенціал суспільства».

Звернімося насамперед до конструюючих це поняття термінів. Криміногенність (від лат. *crimen* – злочин і грец. *genos* – рід, походження) – це властивість об'єктів створювати ймовірність злочинної поведінки, породжувати злочинність (наприклад, вживання таких виразів, як «криміногенна ситуація», «криміногенний тип особистості») [22, с. 292], а також властивість об'єкта спеціально-кримінологічного запобігання виражати силу його впливу на злочинну поведінку [7, с. 93].

Глибина й ефективність запобіжного впливу багато в чому

залежить від знання суб'єктами запобігання злочинності основних кримінологічно значущих властивостей об'єкта. Серед них як на найбільш головну найчастіше вказується на криміногенність.

Терміни «криміногенність» і «криміногенний» тісно взаємопов'язані. Етимологічно другий термін дійсно походить від латинського «*crimen*» – злочин і грецького «*genos*» – рід, походження; тобто це другий елемент складних слів, що означає «пов'язаний з походженням». Криміногенний – значить сприяючий учиненню злочину, злочинності. Цим поняттям підкреслюються близька спорідненість і тісна взаємозалежність явища, процесу, особистості або суспільства зі злочинністю (для порівняння: «психогенний», «патогенний», «техногенний» та ін.) Отже, криміногенність – це кримінологічно значуща властивість об'єкта запобігання злочинності, що показує конкретні взаємозв'язок і взаємозалежність між цим об'єктом, злочинністю і її проявами. Криміногенність об'єкта – величина змінна, може бути виражена як кількісно, так і якісно. У цьому плані в кримінологічних джерелах зустрічаються спроби визначити силу криміногенності об'єктів за допомогою так званого «коефіцієнта специфічності», який фіксував би, яка частина

суспільства, чи хто з осіб, які володіють певними ознаками (наприклад, бродяги, безробітні, бізнесмени, особи, які зловживають алкоголем, наркомани, безпритульні та ін.), можуть учинити злочин. Для подібних цілей і вводиться поняття «криміногенний потенціал», під яким розуміється «очікуване число осіб, які вчинять злочини» [3, с. 18]. Вживаються також категорії: (а) «ступінь криміногенності» – показник, що характеризує міру цієї властивості в об'єкті, більшу чи меншу можливість його впливу на злочинні прояви, (б) «криміногенний набір» – структурний показник криміногенності об'єкта і (в) «криміногенний інтервал», що свідчить про міру зростання або зменшення криміногенності об'єкта, та ін. [3, с. 19-22].

Потенціал (від лат. *Potentia* – сила) – це джерела, можливості, засоби, запаси, які можуть бути використані для вирішення якого-небудь завдання, досягнення певної мети; можливості особи, суспільства, держави в певній галузі [2, с. 948].

Не претендуючи на показ вичерпної повноти спроб учених сформулювати поняття «криміногенний потенціал» і на коректність використовуваних термінів (хоча кожен підхід і несе в собі раціональне зерно), вважаємо, що ця кримінологічна категорія становить собою рівень

прихованої можливості особистісного й соціального масового порушення моральних заборон і правових (у тому числі й кримінально-правових) норм, яка може проявитись (і проявляється) за певних умов і зазнає кількісно-якісної інтерпретації.

«Криміногенний потенціал» – кримінологічне поняття, що розкриває соціальну суть та основні властивості (риси, якості) цього явища як особливої форми реально існуючого стану суспільства і важкоуловимий правовою регламентацією. Але цією категорією охоплюються різні за ступенем суспільної небезпеки і правового регулювання самостійні (хоча часто і взаємопов'язані) фрагменти дійсності – як кримінально-правові, йменовані нами збірним терміном «злочинність», так і ті, які можуть бути розглянуті законодавцем щодо їх криміналізації або деліктолізації (тобто можуть знайти кримінально-правові чи адміністративно-правові формалізовані ознаки, що підлягають фіксації відповідними органами), і ті, які загрожують порушенням моральних і правових імперативів та норм.

Оскільки вважається, що криміногенний потенціал визначається для кожної країни, періоду часу, року плюс (використовуючи думку Е. Феррі) різними умовами фізичного й соціального середовища, вплив яких ком-

бінується певним чином з особистісними й соціальними складниками потенціалу [26, с. 240], спробуємо це пояснити й аргументувати.

Зауважимо, що це не легке завдання, бо немає особистісного без соціального і навпаки. Цей поділ, звичайно, умовний, але ця умовність підштовхує нас ще раз придивитися до особистості, оскільки вона в ланцюзі складного переплетіння біологічного й соціального виявляється слабкою ланкою. Ми не помилимося, якщо дозволимо собі заявити, що не існує такої сфери життєдіяльності людей України, де злочинність не проявила б себе. За роки самостійного розвитку держави (тобто понад 20 років) до органів кримінальної юстиції із заявами про вчинені злочини звернулося понад 31 млн жителів країни. Тільки в міліцію щодня надходить 10 тис. заяв і повідомлень про злочини, і лише в окремих випадках порушуються кримінальні справи [27, с. 4, 13]. Не виключено, що якась частина інформації й не стосується порушення кримінально-правових норм, та все ж ... Іноді (мабуть, ще з часів Ч. Ломброзо, Е. Феррі та їх послідовників) прослизала ідея, що вирішення соціально-економічних проблем автоматично не створить морального і кримінологічного благополуччя в Україні, оскільки в ній (як і в будь-

якому суспільстві) існує певна частина населення із психічними й соціальними відхиленнями, генетичними аномаліями, незадоволеного своїм матеріальним становищем. А це означає, що певний рівень злочинності існуватиме завжди. Але при цьому додається, що убогість значної частини суспільства, його різка соціально-економічна диференціація (в тому числі й за рахунок кримінального збагачення), втрата громадянами віри у здатність владних структур захистити їх життєво важливі інтереси, брак практики наукових кримінологічних експертиз – усе це об'єктивно сприяє тому, що певна частина соціуму вибирає варіанти протиправної поведінки [28, с. 31].

Така кримінологічна правда не є марною вигадкою вчених-кримінологів і політиків. На 1 січня 2012 р. 115 688 засуджених відбувають покарання у виді позбавлення волі, а понад 37 тис. перебувають у слідчих ізоляторах і чекають своєї долі. За 2010 р. рівень злочинності зріс на 15,2 % (порівняно з попереднім роком), а в 2011 р. на території України зареєстровано 515,8 тис. злочинів, що на 3 % більше порівняно з 2010 р. При цьому ставлення українців до правоохоронних органів продовжує погіршуватись. Повністю підтримують діяльність міліції 6 % респондентів, опитаних Центром Разум-

кова, не підтримують – 57 %. Третина українців не хотіла б зустрітись з міліціонером уночі на тихій вулиці ... Виправлення засуджених в українській пенітенціарній системі майже неможливе: в місця позбавлення волі повертається, принаймні, кожен 3-й. Ці слова емоційно висловлені політиком – народним депутатом Верховної Ради України В. Колесніченком [8, с. 4], а наведені дані містяться в офіційній кримінально-правовій статистиці [5].

Однак може скластися враження, що злочинність в Україні – доля осіб, не задоволених своїм матеріальним становищем, і якоїсь частини неповноцінних, визнаних осудними. Тоді виникають запитання: це вони «дербаняють» (як пишуть у ЗМІ) Україну, розтягуючи її природні багатства, матеріальні й духовні цінності; це вони створили 120-мільярдну тіньову економіку в країні, що становить близько 30 % її ВВП; це вони за 5 років збільшили шестеро мільярдів у державі (з 5 до 30 млрд) і знизили доходи пересічних українців у середньому на 10 %, в результаті чого кожен 5-й її громадянин отримує сьогодні місячний дохід менше прожиткового мінімуму (911 грн). Число тих, кому грошей не вистачає навіть на їжу, за половину 2011 р. збільшилося з 13,7 % до 17,5 % [25, с. 4]. Там, де більшість населення країни становить ма-

теріально забезпечений середній клас, який має необхідні блага для життя, ще можна, так би мовити, підстьобувати самолюбство про вілли, замиські будинки, розкішні автомобілі, мільйони тощо. А в країні, де 80 % громадян – це жебраки або напівзлиденні, які ледь-ледь зводять кінці з кінцями, хвалитися, що зросла чисельність мільярдерів і мільйонерів, але не знизився рівень бідності, незважаючи на бадьорі заяви про її подолання, – просто гріх і блюзнірство [18].

Криміногенний потенціал суспільства зумовлюється соціальною нерівністю. Гіпотеза, що нерівність у розподілі матеріальних благ є дестабілізуючим чинником, зокрема, причиною злочинності, давно вже висунута вченими різних правових шкіл і напрямів [17, с. 73], експериментально підтверджена в Україні. Те, що ст. 1 Конституції України вже проголошена соціально правовою державою, ще ні про що не говорить. Соціальна держава передбачає не формальне проголошення або визнання соціальних прав, а їх дійсну реалізацію, що вимагає створення умов, що забезпечують гідне життя і всебічний розвиток особистості [15, с. 12].

Звернімо увагу ще на один важливий аспект криміногенного потенціалу. Під ґрунтям концептуальної позиції про природу зло-

чинності є переконання, що суспільна людина завжди соціально небезпечна, оскільки (ще раз підкреслюємо, і це очевидно) вона має природну здатність долати всі заборони (табу, правові норми), що, звичайно ж, як і інші здібності людини (музикальність, творчість, математична або поетична обдарованість, бродяжництво, допитливість і багато іншого), або соціально затребувані й заохочувані суспільством, або ж такі, що ним відкидаються й караються. На мотиваційну сферу саме деструктивної поведінки впливають когнітивний і вольовий елементи вибору варіантів поведінки, які людина напрацьовує в процесах індивідуації й соціалізації, тобто при духовному дозріванні й адаптації до суспільного життя [9, с. 91, 92]. Універсальна здатність людства до деструктивності, в тому числі і злочинності (а вона виявлялась і виявляється у всьому світі й у всі часи, серед народів цивілізованих і не дуже, у всій різноманітності й хитромудрості, у спритності й у вражаючому уяву професіоналізмі, організованості й навіть стійкості), – це, на жаль, кримінологічний факт. У кожну епоху особливо виділяються ті чи інші прояви криміногенного потенціалу – злочини, які найкраще характеризують його складники, то саме цих злочинів вчиняється більше порівняно з іншими часами.

Кримінально-правова статистика органів МВС України констатує що за 20 років самостійності в Україні було зареєстровано понад 10 млн тільки злочинів, а осіб, які їх вчинили, виявлено, понад 6-7 млн, тобто на кожного 5-го мешканця приходиться як мінімум один злочин і на кожного пересічного громадянина країни – один злочинець.

Приблизно стільки ж і потерпілих від злочинів. Половина всіх зареєстрованих злочинів становлять крадіжки, в тому числі з квартир (1 млн квартирних крадіжок), десятки тисяч вбивств, тяжких тілесних ушкоджень, розбоїв, грабежів, з'валтувань і пр.

Близько 2 млн злочинів на сьогоднішній день не розкрито. Щорічно знімається з реєстраційного обліку і віддається забуттю понад 150 тис. кримінальних справ, тобто злочинці залишаються серед нас, поповнюючи особистісний аспект криміногенного потенціалу суспільства. Матеріальний збиток від досконалих злочинів тільки за 2011 р. склав майже 62 млрд грн. [5].

А що вже говорити про неоправні жертви, здоров'я, благополуччя?

Адміністративних правопорушень просто не злічити – їх леґіон! Тільки по Харківській області за 11 місяців 2011 р. таких зареєстровано понад 1 млн. Але ж багато з них відрізняються від

злочинів лише волею законодавця [6].

І при всьому цьому латентність злочинів і правопорушень не враховується. Результати деяких судових рішень показують: або особа вчинила злочин, що залишився латентним, або правоохоронними органами особистість винного не була встановлена. Аналогічне дослідження було проведене вченими Луганській області України. Отримані дані дають підставу вважати, що в цілому «християнська парадигма правильна: світ дійсно складається з грішників», хоча святі не перевелись і в наші дні [11, с. 56, 57]. Нехай такі твердження – своєрідна кримінологічна метафора. Але, попри наше чванливо «цареприродное» самолюбство, цей нещадний висновок підтверджує, що сутність злочинності закладена в базових людських рисах, у ментальній духовності і психічній конструкції індивіда, тобто в нас самих. Людина давно це зрозуміла і постійно користується цією своєю генетичною вродженою властивістю. Е. А. Поздняков з уїдливою відвертістю пише, що кожна людина не тільки здатна на злочин теоретично, але й робить його на практиці при всякому зручному й незручному випадку [19, с. 181].

Домінуюча мотивація проявів криміногенного потенціалу в нашому суспільстві приймає різні

форми: це користь, особиста вигода, влада, помста, секс тощо. За твердженням В. В. Лунєєва, питома вага користі у злочинній поведінці досягає 80-90 % і більше. Користолюбство, дикість і примітивність людської поведінки ще більшою мірою ніж у минулі століття стають нормою буття людини і в нашу епоху, що претендує на цивілізованість. Соціальний процес не облагородив людську мотивацію [14, с. 43]. Як пише німецький кримінолог Г. Й. Шнайдер, виходячи із сучасного стану кримінологічних досліджень можна констатувати, що злочинність – це нормальна буденна поведінка людей, яку вони досягають. І в будь-якому випадку вона не пов'язана ні з якими фізичними чи психічними відхиленнями ... [29, с. 317].

Подібних гіпотез і тверджень у науковій кримінологічній літературі більш ніж достатньо. Вони висунуті такими відомими кримінологами, як Д. А. Дриль, А. І. Долгова, В. М. Дрьомін, А. П. Закалюк, В. В. Голіна, Д. А. Шестаков та ін. Тому навряд чи є тут доречним скептицизм з приводу того, що найважливішим відкриттям кримінологів є виявлення ними майже тотальний поширеності серед населення здібності до вчинення злочинів [9, с. 92-94]. Радянська кримінологія, як почасти й сьогоднішня, і законодавчі й підзаконні акти роз-

глядають злочинність і різноманітні її прояви як якийсь чужорідний деструктивний для суспільства елемент, соціальну патологію, що відхиляється від звичайної поведінки щодо небагатьох, як хворобу духу чи слабку вихованість частини населення і т. д. Проте життя з його економічними, ідеологічними, політичними зигзагами свідчать про зворотне. Учинення багатьох злочинів – це не якась виняткова, гранично ірраціональна людська поведінка (хоча такі факти теж мають місце), а дуже поширена і для багатьох раціональна, звична, економічно вигідна поведінка. Мав рацію Ж.-Ж. Руссо у своєму тезі: «порок і зло, з ужитку яких отримує вигоду безліч людей, поширюються самі собою, але те, що корисно для всього суспільства, майже ніколи не здійснюється інакше, як силою, бо приватні інтереси завжди цьому противляться» [24, с. 150].

Наївно думати, начебто злочини і злочинність пов'язані з якимись невідомими науці властивостями, таємницями, вадами, притаманними невеликому числу людей, так званим «дезорганізованим особистостям», поведінка яких, як стверджує В. І. Шакур, є, «безумовно, надприродним результатом «взаємодії біологічного, психічного й соціального» [27, с. 16, 17]. Може, це й так. Кримінальній історії такі «екзотичні»

типи відомі, хоча ступінь їх осудності викликає сумнів ... Але основний масив криміногенного потенціалу суспільства складається, звичайно ж, не з них. Для дуже багатьох середньостатистичних громадян України, посадових осіб, працівників органів влади й управління, правоохоронних органів, підприємців, фермерів, професійних та організованих злочинців, судимих, рецидивістів, алкоголіків, наркоманів, різних шарлатанів, маргіналів, безробітних та інших, тобто тих, які, власне, і становлять особистісний складник криміногенного потенціалу, здійснення найрізноманітніших умисних злочинів (від убивств до викрадення каналізаційних люків) стало для одних способом виживання, для других – формою повсякденної звичної поведінки, для третіх – накопиченням капіталу й засобом збагачення, для четвертих – примусовим «відпрацюванням» взятих на себе зобов'язань і т. д.

Значить, людська схильність до деструктивної, девіантної поведінки, що полягає в можливості вирішення членами суспільства своїх проблем, задоволенні своїх потреб шляхом порушення кримінальної заборони і практичне втілення цієї можливості за наявності зумовлюючого її соціального складника криміногенного по-

тенціалу, – це теж кримінологічний факт. Соціальний складник криміногенного потенціалу суспільства – це навколишній (у широкому й вузькому сенсі) фізичний, матеріальний і моральний світ з його науково зрозумілими і поки що незрозумілими явищами і процесами. Найчастіше здатність людини до відхиленої поведінки, мабуть, закладено в адапційних генетичних потребах, або, як намагаються пояснити деякі фахівці, у її рисах, визначених Богом (Зверхрозумом) [16, с. 110]. Звичайно, незрозумілого у природі чимало, але, як видається, не можна пов'язувати всі процеси, що відбуваються на Землі (особливо у сфері людських відносин), із впливом потойбічних сил і міняти методологію вивчення злочинності з матеріалістичних позицій на інші. Як би там не було, а злочинність (принаймні, багато її проявів) – явище земне і творцем її є людина, тобто її особистісний складник. Тому приземлімося, так би мовити, за кримінологічним столом і поговоримо про «хліб насущний» – про криміногенний потенціал суспільства і про те, що нам з ним робити, бо все частіше його прояви, як вважають деякі фахівці, дійсно загрожують існуванню людства [13, с. IV]. Але той же В. В. Лунєєв пише, що злочинність є дзеркалом, у якому ми можемо більш-менш об'єктивно

бачити, як функціонує наше суспільство. У даний час вона стає одним з вирішальних чинників

при оцінці якості нашого життя [13, с. XXXVII].

(далі буде)

Список літератури: 1. Андрушко А. В. Геронтологічна злочинність: кримінологічна злочинність, детермінація та запобігання: моногр. / А. В. Андрушко. – Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2011. – 248 с. 2. Большой энциклопедический словарь / гл. ред. А. М. Прохоров. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М.: БРЭ; СПб.: Норинт, 2004. – 1456 с. 3. Голина В. В. Криминологическая профилактика, предотвращение и пресечение преступлений: учеб. пособ. / В. В. Голина. – Киев: УМК ВО при Минвузе УССР, 1989. – 72 с. 4. Дремин В. Н. Преступность как социальная практика: институциональная теория криминализации общества: моногр. / В. Н. Дремин. – Одесса: Юрид. лит., 2009. – 614 с. 5. Експрес-інформація про стан злочинності на території України за 12 місяців 2011 р. // Департамент інформаційних технологій. МВС України. – К., 2012. 6. Звіт про адміністративну діяльність органів внутрішніх справ Головного управління МВС України в Харківській області за 11 місяців 2011 р. // Статистичний звіт про адміністративну діяльність органів внутрішніх справ, інших правоохоронних і державних органів та представників громадських формувань по Харківській області за 2006-2011 роки. 7. Кальман А. Г. Понятийный аппарат современной криминологии: терминолог. словарь / А. Г. Кальман, И. А. Христин; под общ. ред. В. В. Голины. – Харьков: Изд-во ООТО «Гимназия», 2005. – 272 с. 8. Колесниченко В. Захист прав людини – найголовніша національна ідея України // Голос України. – 2012. – 11 лют. 9. Кондратюк Л. В. Криминологическое измерение: моногр. / Л. В. Кондратюк, В. С. Овчинський; под ред. К. К. Горяинова. – М.: Норма, 2008. – 272 с. 10. Криминология: учебник для юрид. вузов / под общ. ред. А. И. Долговой. – М.: Изд. гр. ИНФРА-М – НОРМА, 1997. – 784 с. 11. Криминология: приглашения к дискуссии: моногр. / А. В. Баляба, Э. В. Виленская, Э. А. Дидоренко, Б. Г. Розовский. – Луганск: РИО ЛИВД, 2000. – 318 с. 12. Криминология: тексты XIX – начала XX вв. (история социологии преступности): хрестоматия в 4-х т./ сост. и предисл. И. П. Руценко. – Т. 1: Уголовно-статистические исследования / под общ. ред. А. М. Бандурки. – Харьков: Харьк. нац. ун-т внутр. дел, 2009. – 432 с. 13. Лунеев В. В. Преступность XX века: мировые, региональные и российские тенденции: моногр. / В. В. Лунеев. – [изд. 2-е, перераб. и доп.]. – М.: Волтерс Клувер, 2005. – 912 с. 14. Лунеев В. В. Социальные последствия, жертвы и цена преступности / В. В. Лунеев // Гос-во и право. – 2009. – № 1. – С. 36-56. 15. Мартышкин О. В. Идея социального государства и его противники / О. В. Мартышкин // Гос-во и право. – 2011. – №12. – С. 5-15. 16. Оболенцев В. Ф. Методологічні засади кримінології / В. Ф. Оболенцев // Пробл. законності. – 2011. – Вип. 117. – С. 106-113. 17. Ольков С. Г. О пользе и вреде неравенства (криминологическое исследование) / С. Г. Ольков // Гос-во и право. – 2004. – № 8. – С. 73-78. 18. Павловский А. Куда идем? / А. Павловский // Голос Украины. – 2010. – 23 дек. 19. Поздняков Э. А. Философия преступления: для тех, кто не боится потерять иллюзии: моногр. / Э. А. Поздняков. – М.: Изд-во Новоспас. монастыря, 2001. – 576 с. 20. Попович В. М. Економіко-кримінологічна теорія детінізації економіки: моногр. / В. М. Попович. – Ірпінь: Акад. держ. подат. служби України, 2001. – 524 с. 21. Раска Э. Э. Преступность как показатель социального пространства / Э. Э. Раска // Теоретические проблемы изучения территориальных различий в преступности // труды по криминологии: учен. зап. Тартус. ун-та: / – Вып. 761. – Тарту: Тартус. ун-т, 1987. – С. 18-29. 22. Российская криминологическая энциклопедия / под общ. ред. А. И. Долговой. – М.: Норма, 2000. – 808 с. 23. Руценко И. П. Соціологія злочинності: моногр. / І. П. Руценко – Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2001. – 370 с. 24. Руссо Ж.-Ж. Об общественном договоре // Трактаты / Ж.-Ж. Руссо. – М.: Наука. – 1969. – 703 с. 25. Смітюх Г. Реформи: час розставляти акценти / Г. Смітюх // Голос України. – 2012. – 9 лют. 26. Ферри Э. Уголовная социология: моногр. / Э. Ферри; сост. и предисл. В. С. Овчинского. – М.: ИНФРА-М, 2005. – 658 с. 27. Шакун В. І. Межі впливу на злочинність: доповідь / В. І. Шакун. – К.: АПрН України; Київ. регіон. центр, 2009. – 28 с. 28. Шакун В. І. Онтологічний вимір у кримінології / В. І. Шакун // Шлях до кримінології: пам'яті А. П. Закалюка: зб. матер. – К.; Запоріжжя: КПУ, 2010. – С. 28-36. 29. Шнайдер Г. Й. Криминология : учебник; пер. с нем. / Г. Й. Шнайдер; под. общ. ред. и с предисл. Л. О. Иванова. – М.: Изд. гр. «Прогресс-Универс», 1994. – 504 с.

КРИМИНОГЕННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ОБЩЕСТВА: ПОНЯТИЕ, СОДЕРЖАНИЕ, ФОРМЫ РЕАЛИЗАЦИИ

Голіна В. В.

В статье определяются основные понятия и содержание криминогенного потенциала как источника преступности и её проявлений, а также иных негативных явлений.

Ключевые слова: криминогенность, криминогенный потенциал, общество, понятие.

CRIMINOGENIC POTENTIAL OF THE SOCIETY: CONCEPT, CONTENTS, FORMS OF REALIZATION

Golina V. V.

Main concepts and contents of criminogenic potential as a source of criminality and its manifestations together with other negative phenomena and defined in the article.

Key words: criminogenity, criminogenic potential, society, concept.

Надійшла до редакції 10.02.2012 р.

УДК 343.9.01 (477)

Б. М. Головкін,

д-р юрид. наук, доцент

Національний університет «Юридична академія

України імені Ярослава Мудрого»,

м. Харків

ВІДВЕРНЕННЯ ЗАГРОЗИ СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНО НЕВЛАШТОВАНОЇ МОЛОДІ НА ШЛЯХ ЗБАГАЧЕННЯ ЗАСОБАМИ КРИМІНАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА

На рівні суспільства провідна роль у відтворенні корисливої насильницької злочинності належить молоді, причому соціально невлаштованій її частині. Специфіка макросередовищних об'єктів запобіжного впливу полягає в наявності типових криминогенних явищ і процесів, що існують у молодіжному середовищі, досить вагомо впливають на буття і свідомість молоді й визначають ціннісні орієнтації, соціальне самопочуття й вибір життєвого шляху. Інакше кажучи, першочергово такому впливу підлягають детермінанти, що зумовлю-

ють формування криминогенно орієнтованої психології серед соціально невлаштованої молоді щодо збагачення засобами кримінального насильства, а також зв'язок між детермінантами й корисливою насильницькою злочинністю.

Соціально невлаштована, низькостатусна молодь, типовими представниками якої є корисливі насильницькі злочинці, звичайно, частіше допускає відхилення від соціальних норм поведінки (правових, моральних, етичних) в силу своєї дезадаптації, наростаючого соціального